

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 401

Ekonomia

Redaktorzy naukowi
Jerzy Sokołowski
Grażyna Węgrzyn
Magdalena Rękas

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2015

Redakcja wydawnicza: Agnieszka Flasińska, Elżbieta Kozuchowska

Redakcja techniczna: Barbara Łopusiewicz

Korekta: Barbara Cibis

Łamanie: Adam Dębski

Projekt okładki: Beata Dębska

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania
znajdują się na stronie internetowej Wydawnictwa
www.pracnaukowe.ue.wroc.pl
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Publikacja udostępniona na licencji Creative Commons
Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 3.0 Polska
(CC BY-NC-ND 3.0 PL)

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2015

ISSN 1899-3192
e-ISSN 2392-0041

ISBN 978-83-7695-533-9

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Zamówienia na opublikowane prace należy składać na adres:
Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
ul. Komandorska 118/120 53-345 Wrocław
tel./fax 71 36 80 602; e-mail: econbook@ue.wroc.pl
www.ksiegarnia.ue.wroc.pl

Druk i oprawa: TOTEM

Spis treści

Wstęp	11
Łukasz Arendt: Zmiana technologiczna faworyzująca wysokie kwalifikacje czy polaryzacja polskiego rynku pracy – zarys problemu	13
Agnieszka Barczak: Wykorzystanie wybranych metod ilościowych w analizie pasażerskiego ruchu lotniczego w Polsce	26
Ryszard Barczyk: Rola polityki pieniężnej w stabilizowaniu gospodarki polskiej w latach 2000-2014	36
Tomasz Bernat: Przedsiębiorczość studentów a dodatkowe aktywności pozauczelniane	48
Przemysław Borkowski: Applicability of reference based appraisals in assessment of real sector investment projects	58
Przemysław Borkowski: A framework for risk analysis in infrastructure projects	69
Agnieszka Bretyn: Młodzi konsumenci wobec szarej strefy w Polsce	83
Sławomir Czetwertyński: Ekonomia kopiowania a korzyści społeczne	93
Karolina Drela: Rynek pracy i biedni pracujący	104
Małgorzata Barbara Fronczek: Handel produktami ICT – Polska na tle świata	114
Aleksandra Grabowska-Powaga: Kapitał społeczny w przedsiębiorstwach rodzinnych	126
Artur Grabowski: Ordoliberalna kategoria własności a współczesne oblicze sektora niemieckich przedsiębiorstw piłkarskich	134
Alina Grynia: Innowacyjność krajów bałtyckich: potencjał i bariery	144
Anna Horodecka: The concept of human nature as a driving force for changes in economics exemplified by feminist and neoclassical economics	155
Michał Jurek: The role of banks in performance of the real sector in selected EU member states	166
Grażyna Karmowska: Zastosowanie metod taksonomicznych do oceny zróżnicowania poziomu życia w krajach postsocjalistycznych Europy	176
Magdalena Knapińska: Efektywność polityki rynku pracy – aspekty teoretyczne i praktyczne	187
Andrzej Koza: Sytuacja na rynku pracy osób niepełnosprawnych i jej wpływ na gospodarkę finansową państwowego funduszu rehabilitacji osób niepełnosprawnych	198
Jakub Kraciuk: Paradygmat <i>homo oeconomicus</i> w aspekcie rozwoju ekonomii heterodoksyjnej	211
Anna Krzysztofek: Rozważania o pojęciu odpowiedzialności	220
Wojciech Leoński: Wolontariat pracowniczy jako jedno z narzędzi CSR	233

Agnieszka Łopatka: Poziom i przyczyny różnicowania wynagrodzeń w Polsce	243
Iwona Maciejczyk-Bujnowicz: Changes in capital flows in process of integration of the European Union – selected aspects.....	253
Marta Maier: Starzejące się społeczeństwo jako wyzwanie dla polityki społecznej i rodzinnej	267
Agnieszka Malkowska: Ocena rozwoju obszaru przygranicznego na przykładzie województwa zachodniopomorskiego	275
Paweł Marszałek: Selected processes influencing contemporary banking systems.....	285
Danuta Miłaszewicz: Kompetencje społeczne polskich i litewskich studentów – analiza porównawcza.....	296
Dorota Milek, Karolina Kapusta: Competitiveness of the regions in the context of smart specialization (on the example of Świętokrzyskie)	306
Rafał Nagaj: Dochody a skłonność do działań altruistycznych wśród studentów w Polsce	317
Mariusz Nyk: Niedoskonałość rynku pracy w kontekście funkcjonowania związków zawodowych	327
Magdalena Olczyk: Konkurencyjność w literaturze ekonomicznej – analiza bibliometryczna	338
Monika Pasternak-Malicka: Płaca minimalna jako narzędzie ograniczające pracę nierejestrowaną	349
Barbara Pawłowska: W kierunku zrównoważonego rozwoju – przegląd efektów działań w Polsce.....	362
Renata Pęciak: Geneza podejścia regulacyjnego we francuskiej teorii ekonomicznej.....	373
Adriana Politaj: Pracodawcy z otwartego rynku pracy i ich rola w przeciwdziałaniu bezrobociu osób niepełnosprawnych.....	383
Joanna Prystrom: Innowacyjność a konkurencyjność gospodarki Luksemburga	399
Małgorzata Raczkowska: Kwestia gender w ekonomii	412
Magdalena Ratalewska: Uwarunkowania rozwoju sektorów kreatywnych..	421
Hanna Soroka-Potrzebna: Regionalne zróżnicowanie sektora MŚP	431
Małgorzata Sosińska-Wit, Karolina Gałązka: Wpływ współpracy z sektorem B+R na innowacyjność MŚP na podstawie badań ankietowych	440
Joanna Sychała: Ocena cech morfologicznych wahań cyklicznych w Polsce w latach 2001-2013	452
Joanna Stawska: Oddziaływanie decyzji władz monetarnych i fiskalnych (<i>policy mix</i>) na funkcjonowanie przedsiębiorstw w Polsce	462
Piotr Szkudlarek: Zaufanie jako komponent kapitału społecznego.....	472
Jarosław Szostak: Economic content of the category of value.....	483

Andrzej Szuwarzyński: Ocena wpływu polityki zdrowotnej na jakość życia starzejącego się społeczeństwa w krajach UE.....	493
Arkadiusz Świadek, Barbara Czerniachowicz: Aktywność innowacyjna systemów przemysłowych a koniunktura gospodarcza na przykładzie województwa dolnośląskiego	503
Michał Świtlyk, Artur Wilczyński: Zastosowanie indeksu Malmquista do badania zmian efektywności uczelni publicznych	514
Dariusz Tloczyński: Rola państwa w kształtowaniu konkurencji na polskim rynku transportu lotniczego	525
Roman Tylżanowski: Zewnętrzne źródła finansowania procesów transferu technologii w przedsiębiorstwach przemysłowych wysokiej techniki w Polsce	535
Grażyna Węgrzyn: Zasoby ludzkie w Unii Europejskiej – szanse i zagrożenia	545
Danuta Witczak-Roszkowska, Karolina Okła: Skłonność studentów województwa świętokrzyskiego do zagranicznych emigracji zarobkowych.....	555
Katarzyna Włodarczyk: Pokolenie 50+ w Polsce – podejrzani o wykluczenie?	566
Agnieszka Wojewódzka-Wiewiórska: Partycypacja mieszkańców w tworzeniu strategii rozwoju gminy jako przejaw kapitału społecznego na obszarach wiejskich	577
Jarosław Wolkonowski: Przyczyny i struktura emigracji obywateli Polski po akcesji do UE	587
Jacek Wychowanek: Tradycja w aspekcie budowania konkurencyjności małego przedsiębiorstwa	601
Urszula Zagóra-Jonszta: Adam Smith o własności	614
Magdalena Zalewska-Turzyńska: Communicating CSR – the Lasswell’s model approach	623
Ewa Zeman-Miszewska, Maciej Miszewski: Ład gospodarczy i porządek gospodarczy – potrzeba i szanse zmian	631
Mariusz Zieliński: Wpływ realizacji koncepcji CSR na wycenę spółek akcyjnych.....	642

Summaries

Łukasz Arendt: Skill-biased technical change or polarisation of the Polish labour market – remarks.....	13
Agnieszka Barczak: Application of selected quantitative methods in the analysis of passenger air traffic in Poland.....	26
Ryszard Barczyk: The role of monetary policy in the stabilization of the Polish economy in the years 2000-2014	36

Tomasz Bernat: Entrepreneurship of students vs. additional non-university activities.....	48
Przemysław Borkowski: Aplikacja metody referencyjnej oceny projektów inwestycyjnych w sferze realnej.....	58
Przemysław Borkowski: Metoda analizy ryzyka w inwestycjach infrastrukturalnych.....	69
Agnieszka Bretyn: Young consumers towards the shadow economy in Poland.....	83
Sławomir Czetwertyński: Economics of copying vs. social benefits.....	93
Karolina Drela: Labor market and working poor.....	104
Małgorzata Barbara Fronczek: Trade in ICT goods – Poland in comparison to the world.....	114
Aleksandra Grabowska-Powaga: Social capital in family business.....	126
Artur Grabowski: Ordoliberal category of a property and a modern aspect of a sector of German soccer enterprises.....	134
Alina Grynia: Innovation of the Baltic countries: potentials and barriers.....	144
Anna Horodecka: Koncepcja natury ludzkiej jako siła napędowa zmian w ekonomii na przykładzie koncepcji człowieka w ekonomii feministycznej i neoklasycznej.....	155
Michał Jurek: Znaczenie banków dla funkcjonowania sektora realnego w wybranych krajach UE.....	166
Grażyna Karmowska: Taxonomic methods to evaluate the variation in the standards of living in the countries of post-socialist Europe.....	176
Magdalena Knapieńska: Effectiveness of labor market policy – theoretical and practical aspects.....	187
Andrzej Koza: Situation of persons with disabilities on the labor market and its impact on the financial situation of the State Fund for Rehabilitation of the Disabled Persons.....	198
Jakub Kraciuk: <i>Homo economicus</i> paradigm in terms of development of heterodox economics.....	211
Anna Krzysztofek: Reflections about the notion of responsibility.....	220
Wojciech Leoński: Corporate volunteering as an instrument of CSR.....	233
Agnieszka Łopatka: Level and reasons for differences of salaries in Poland.....	243
Iwona Maciejczyk-Bujnowicz: Zmiany w przepływach kapitału w procesie integracji Unii Europejskiej – wybrane aspekty.....	253
Marta Maier: Ageing society as a challenge for social and family policy.....	267
Agnieszka Malkowska: Assessment of the development of a border area using Zachodniopomorskie Voivodeship as an example.....	275
Paweł Marszałek: Wybrane procesy wpływające na współczesne systemy bankowe.....	285
Danuta Miłaszewicz: Social competence of Polish and Lithuanian students – comparative analysis.....	296

Dorota Milek, Karolina Kapusta: Konkurencyjność regionów w kontekście inteligentnej specjalizacji (na przykładzie Świętokrzyskiego)	306
Rafał Nagaj: Incomes and willingness of students to perform altruistic actions	317
Mariusz Nyk: Imperfections of the labor market in the context of the functioning of trade unions	327
Magdalena Olczyk: Competitiveness in economic literature – bibliometric analysis	338
Monika Pasternak-Malicka: Minimum wage as a tool used to reduce the labor market grey area	349
Barbara Pawłowska: Towards sustainable development – review of effects of actions in Poland.....	362
Renata Pęciak: The origin of the regulation approach in the French economic theory.....	373
Adriana Politaj: Employers from the open labor market and their role in the counteracting of unemployment among persons with disabilities	383
Joanna Prystrom: Innovativeness vs. competitiveness of Luxembourg economy.....	399
Małgorzata Raczkowska: The issue of gender in economics	412
Magdalena Ratalewska: Determinants of the development of creative industries.....	421
Hanna Soroka-Potrzebna: Regional diversity of SME sector	431
Małgorzata Sosińska-Wit, Karolina Gałązka: Effect of cooperation with R&D sector on SME’s innovation based on survey	440
Joanna Spychała: Evaluation of morphological characteristics of cyclical fluctuations in Poland in 2001-2013	452
Joanna Stawska: The impact of the monetary and fiscal authorities (policy mix) on the functioning of enterprises in Poland	462
Piotr Szkudlarek: Trust as a component of social capital	472
Jarosław Szostak: Ekonomiczna treść kategorii wartości	483
Andrzej Szuwarzyński: Assessment of the health policy impact on the quality of life of ageing population in the European Union countries	493
Arkadiusz Świadek, Barbara Czerniachowicz: Innovation activity in regional industrial systems vs. economic cycle on the example of the Dolnośląskie Voivodeship	503
Michał Świtlyk, Artur Wilczyński: Application of Malmquist index to examine changes in the efficiency of public universities	514
Dariusz Tłoczyński: The role of state in shaping the competition in the Polish air transport market	525
Roman Tylżanowski: External sources of funding of technology transfer in high-tech manufacturing sector in Poland.....	535

Grażyna Węgrzyn: Human resources in the European Union – opportunities and threats	545
Danuta Witczak-Roszkowska, Karolina Okła: Disposition to financial emigration among the students of the Świętokrzyskie Voivodeship.....	555
Katarzyna Włodarczyk: Generation 50+ in Poland – suspected of exclusion?.....	566
Agnieszka Wojewódzka-Wiewiórska: Participation of inhabitants in building commune development strategy as a manifestation of social capital in rural areas	577
Jarosław Wolkonowski: Causes and structure of emigration of Polish citizens after the accession to the European Union	587
Jacek Wychowanek: Tradition in the aspect of building the competitiveness of a small-sized enterprise.....	601
Urszula Zagóra-Jonszta: Adam Smith about ownership	614
Magdalena Zalewska-Turzyńska: Model komunikacji CSR w świetle podejścia H. Lasswella	623
Ewa Zeman-Miszewska, Maciej Miszewski: Economic governance and economic order – need and opportunities of changes	631
Mariusz Zieliński: The impact of CSR concept on the valuation of stock companies	642

Aleksandra Grabowska-Powaga

Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach

e-mail: aleksandra.grabowska@ue.katowice.pl

KAPITAŁ SPOŁECZNY W PRZEDSIĘBIORSTWACH RODZINNYCH

SOCIAL CAPITAL IN FAMILY BUSINESS

DOI: 10.15611/pn.2015.401.11

Streszczenie: Jednym z czynników odgrywających coraz większą rolę w zarządzaniu, wpływających na efektywność ekonomiczną firmy rodzinnej, a tym samym na jej przewagę konkurencyjną, jest kapitał społeczny. Jednym z komponentów kapitału społecznego jest zaufanie, które ułatwia generowanie i dzielenie się wiedzą, wpływa na wiarygodność firmy w otoczeniu. Kapitał społeczny i zaufanie jest, jak dowodzą badania przeprowadzone w wielu krajach, źródłem sukcesu firm rodzinnych. Jednak tworzenie kapitału społecznego oraz umiejętność współpracy pracowników firm rodzinnych w różnych społeczeństwach są odmienne. Jest to uwarunkowane wieloma determinantami, np. historycznymi czy kulturowymi. Zasadniczym celem opracowania jest zatem poznanie roli, jaką pełni kapitał społeczny w firmach rodzinnych.

Słowa kluczowe: kapitał społeczny, przedsiębiorstwa rodzinne.

Summary: Family firms and their activities depend on different factors, which influence their success. One of these factors (among foreexample human capital, long-term financial capital, ability to survive) is social capital that influences not only economical effectiveness of a family firm, but also its competitiveness. The purpose of this article is to get to know the role of social capital in family firms.

Keywords: social capital, family business.

Lepiej jest dwóm niż jednemu, gdyż mają dobry zysk ze swej pracy

Księga Koheleta 4, 9-10

1. Wstęp

Kapitał społeczny opiera się na wspólnych wartościach wyznawanych przez jednostki tworzące daną wspólnotę czy organizację, obniża koszty transakcyjne, buduje społeczeństwa obywatelskie, jest podstawą demokracji.

Kapitał społeczny jest obecnie traktowany jako jeden z najważniejszych czynników wpływających na efektywność ekonomiczną firmy. Odgrywa on również coraz większą rolę w zarządzaniu nowoczesnymi firmami. W odróżnieniu od innych form kapitału cechuje go możliwość współpracy ludzi między sobą.

Kapitał społeczny składa się z wielu komponentów. Jednym z nich jest zaufanie, które ułatwia generowanie i dzielenie się wiedzą, wpływa na wiarygodność firmy w otoczeniu. Coraz częściej zarówno w środowiskach naukowych, jak i biznesowych podkreśla się rolę kapitału społecznego, a wraz z nim zaufania wśród pracowników jako czynnika wpływającego w znaczący sposób na przewagę konkurencyjną firmy. Kapitał społeczny i zaufanie jest, jak dowodzą badania przeprowadzone w wielu krajach, źródłem sukcesu firm rodzinnych [Popczyk 2010]. Jednak tworzenie kapitału społecznego oraz umiejętność współpracy pracowników firm rodzinnych w różnych społeczeństwach są odmienne. Jest to uwarunkowane wieloma determinantami. Na kształtowanie się kapitału społecznego wpływ mają np. czynniki historyczno-kulturowe. Przykładami państw, w których zaufanie do kręgu rodziny i najbliższych znajomych jest znacznie wyższe aniżeli do państwa, co też implikuje tworzenie się głównie firm rodzinnych, są Południowe Włochy, Chiny czy też Japonia z XIX wieku [Fukuyama 2012].

Celem opracowania stało się zatem poznanie roli, jaką pełni kapitał społeczny w firmach rodzinnych. Osiągnięcie tak postawionego celu wymagało sformułowania hipotezy badawczej, która wyrażona została w stwierdzeniu: *Kapitał społeczny jest ważny dla efektywnego funkcjonowania przedsiębiorstwa rodzinnego.*

2. Kapitał społeczny w firmach rodzinnych

Pierwsze definicje w literaturze światowej dotyczące firm rodzinnych zaczęły pojawiać się pod koniec lat 70. ubiegłego stulecia. Dominującym kryterium sklasyfikowania danego przedsiębiorstwa do grupy firm rodzinnych jest przede wszystkim zmiana pokoleniowa (por. tab. 1). Dlatego też definicje światowe nie do końca przystają do polskich uwarunkowań powstania firm rodzinnych na rynku, albowiem dopiero 20 lat funkcjonowania w nowych warunkach rynkowych i ustrojowych stworzyło podstawy do rozwoju rodzinnej przedsiębiorczości w Polsce.

Na podstawie zaprezentowanych definicji można wyróżnić kilka cech firmy rodzinnej:

- współzależność rodziny właścicielskiej z przedsiębiorstwem rodzinnym,
- udział rodziny we własności przedsiębiorstwa,
- udział rodziny w zarządzaniu przedsiębiorstwem,
- udział rodziny w zatrudnieniu oraz rodzinny system zarządzania zasobami ludzkimi,
- świadomość rodzinnego charakteru przedsiębiorstwa,
- dążenie do rodzinnego transferu własności i/lub władzy w podmiocie gospodarczym,

- rodzinna kultura organizacyjna,
- spłot celów rodziny i biznesu w realizowanej strategii przedsiębiorstwa [Marjański 2012].

Tabela 1. Wybrane definicje przedsiębiorstwa rodzinnego

Autor/ instytucja	Rok	Definicja
P.A. Frishkoff	1995	Firma rodzinna posiada dowolną formę prawną. Kapitał przedsiębiorstwa znajduje się w całości lub w decydującej części w rękach rodziny i przynajmniej jeden członek rodziny wywiera decydujący wpływ na kierownictwo lub sam sprawuje funkcję kierowniczą, z zamiarem trwałego utrzymania przedsięwzięcia w rękach rodziny [Frishkoff 1995]
K. Ashley-Cotleur	1999	Z biznesem rodzinnym mamy do czynienia, jeżeli pracuje w nim co najmniej dwóch członków rodziny, sprawując kontrolę nad zarządzaniem i finansami, a sukcesja miała miejsce lub jest planowana [Ashley-Cotleur 1999]
A. Cadbury	2000	Przedsiębiorstwo rodzinne to przedsięwzięcie, które obejmuje własność, zarządzanie i odpowiedzialność za biznes [Cadbury 2000]
R.G. Donnelley	2002	Z biznesem rodzinnym mamy do czynienia, jeśli co najmniej dwie generacje rodziny miały znaczący wpływ na cele i politykę firmy [Donnelley 2002]
Ł. Sułkowski	2004	Przedsiębiorstwo rodzinne to podmiot gospodarczy, w którym większość struktury własności oraz funkcja zarządzania całym podmiotem pozostają w rękach jednej rodziny [Sułkowski 2004]
Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości	2009	Firma rodzinna to każdy podmiot gospodarczy z sektora mikro, małych lub średnich przedsiębiorstw o dowolnej formie prawnej, zarejestrowany i działający w Polsce, w którym: <ul style="list-style-type: none"> – co najmniej dwóch członków rodziny wspólnie pracuje w tym przedsiębiorstwie – co najmniej jeden członek rodziny ma istotny wpływ na zarządzanie, – członkowie rodziny posiadają znaczące lub większościowe udziały w przedsiębiorstwie [PARP 2009]
J. Dworak	2011	Firma rodzinna korzysta z pracy i doświadczenia wszystkich jej członków. Podział pracy może być ogólnie ustalony. Często występuje hierarchiczność polegająca na roli, jaką pełni się w rodzinie... Do pracy włącza się stopniowo kolejne pokolenia, które wnoszą entuzjazm, nowe wizje, innowacje techniczne, szerokie horyzonty i powodują takie zmiany, które nie pozwalają na cofanie się, lecz sprzyjają nowoczesnemu rozwojowi i nadążaniu za postępem i nowymi trendami w gospodarce. Ważne jest też dostrzeganie przez nich zależności pomiędzy popytem a podażą, a co za tym idzie zmianą profilu lub wielkości produkcji [Dworak 2011]

Źródło: opracowanie własne.

Analizując źródła dotyczące funkcjonowania firm rodzinnych, wskazuje się zarówno na ich zalety, jak i słabości (por. tab. 2).

Tabela 2. Zalety i słabości firm rodzinnych w świetle teorii

Zalety	Słabości
<ul style="list-style-type: none"> – społeczno-zarządcze Wysokie zaangażowanie pracowników Motywacje pracowników wywodzących się z rodziny Wysoki poziom zaufania Możliwość rozwoju paternalistycznych wzorów przywództwa Poczucie stabilności dla pracowników 	<ul style="list-style-type: none"> – społeczno-zarządcze Nieufność Niestabilność dla pracowników z grupy pozarodzinnej Rozpowszechnianie nepotyzmu Demoralizujące praktyki organizacyjne Stworzenie autokratycznych wzorów przywództwa Promowanie konformizmu Konflikty między grupą rodzinną i pozarodzinną Dominacje celów rodzinnych Autokratyzm
<ul style="list-style-type: none"> – makroekonomiczne Promowanie małej przedsiębiorczości Duży udział firm w tworzeniu wskaźników ekonomicznych 	<ul style="list-style-type: none"> – makroekonomiczne Trudności w pozyskaniu kapitału Ryzyko inwestycyjne Utrudniony dostęp do nowoczesnych technologii Mniejsza elastyczność spowodowana barierami prawno-administracyjnymi

Źródło: opracowanie własne na podstawie: L. Sułkowski, A. Marjański, *Firmy rodzinne: jak osiągnąć sukces w sztafecie pokoleń*, Poltext, Warszawa 2009, s. 122–123.

Zalety działalności firm rodzinnych jednocześnie implikują ich źródła przewagi konkurencyjnej nad przedsiębiorstwami nierodzinnymi. Do najczęściej wymienianych w literaturze przedmiotu należy zaliczyć: zaufanie, wspólne dążenie do celu, większe zaangażowanie w rozwój firmy, dyspozycyjność, rodzinność, profesjonalizm. Funkcjonowanie firm rodzinnych na rynku jest determinowane przez wiele czynników, niejednokrotnie implikujących ich sukces (por. tab. 3). W literaturze przedmiotu jednym z czynników sukcesu – obok m.in. kapitału ludzkiego, długookresowego kapitału finansowego, zdolności do przeżycia, struktury i kosztów nadzoru właścicielskiego – jest kapitał społeczny. Przytoczone wcześniej cechy, takie jak: świadomość rodzinnego charakteru, dążenie do rodzinnego transferu własności, współzależność rodziny z firmą itd., informują o odmiennym charakterze budowanego kapitału społecznego w firmach rodzinnych w porównaniu z firmami nierodzinnymi. Charakter kapitału społecznego pełni podwójną rolę w procesie rozwoju firmy rodzinnej na rynku: jest zarówno czynnikiem determinującym jej sukces, jak i specyficznym zasobem niematerialnym odróżniającym firmy rodzinne od pozostałych firm funkcjonujących na rynku.

Tabela 3. Czynniki wpływające na sukces w funkcjonowaniu firm rodzinnych w świetle wybranych koncepcji

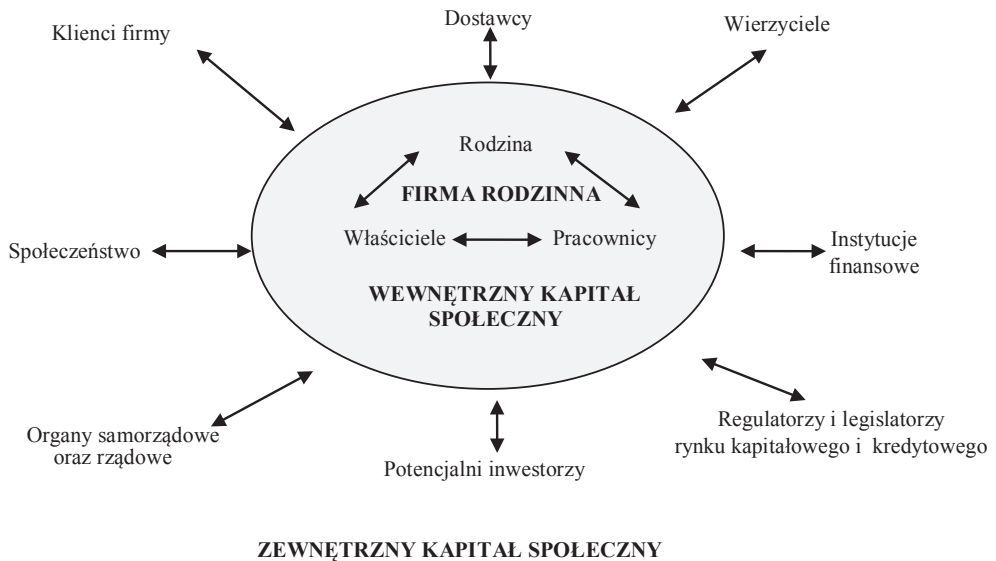
Autorzy	Czynniki wpływające na sukces firm rodzinnych
M.A. Hitt, D.G. Sirmon	<ul style="list-style-type: none"> – Kapitał ludzki (wiedza, możliwości, umiejętności) – Kapitał społeczny (relacje oparte na zaufaniu między firmą i jej dostawcami, odbiorcami, społecznością lokalną) – Długookresowy kapitał finansowy (skłonność członków firmy do inwestowania swoich środków w długim horyzoncie czasowym) – Zdolności do przeżycia (wszystkie zasoby, które członkowie są w stanie zaінwestować, mając na uwadze dobro firmy) – Nadzór właścicielski (obniżenie kosztów transakcyjnych w firmach rodzinnych, prosta, przejrzysta struktura, jak i sukcesja w przekazywaniu stanowisk w firmie kolejnym pokoleniom) [Hitt, Sirmon 2003]
D. Miller, I. Le-Breton-Miller	<ul style="list-style-type: none"> – Ciągłość (dążenie do realizacji celów rodziny dzięki budowaniu firmy wielopokoleniowej) – Tworzenie wspólnoty (wspólne wartości, zaangażowanie i motywowanie) – Powiązania (otwarte i trwałe relacje między członkami firmy a otoczeniem zewnętrznym, czyli budowanie kapitału społecznego) – Dowództwo (swoboda podejmowania decyzji) [Miller, Le-Breton-Miller 2005]
K.A. Eddleston, F.W. Kellermanns, R. Sarathy	<ul style="list-style-type: none"> – Kapitał społeczny rozumiany jako wzajemny altruizm powstały na bazie wzajemnego zaufania, lojalności, wzajemnej pomocy i zaangażowania – Innowacyjność pomaga przystosować się do zmiany na rynku [Eddleston, Kellermanns, Sarathy 2008]

Źródło: opracowanie własne na podstawie: M.A. Hitt, D.G. Sirmon, *Managing resources: linking unique resources*, Management and Wealth Creation in Family Firms, Entrepreneurship Theory and Practice 2003, vol. 27, no. 4, s. 341–344; D. Miller, I. Le-Breton-Miller, *Managing for the Long Run: Lessons in Competitive Advantage from Great Family Businesses*, Harvard Business School Press, Boston 2005, s. 32–34; K.A. Eddleston, F.W. Kellermanns, R. Sarathy, *Resource configuration in family firms, strategic planning and technological opportunities to performance*, Journal of Management Studies 2008, vol. 45, no. 1, 2008, s. 30–31. Por. także: J. Stefańska, *Zasobowe czynniki sukcesu przedsiębiorstw rodzinnych w literaturze i praktyce*, Przedsiębiorczość i Zarządzanie, t. XIV, z. 6, *Firmy rodzinne – wyzwania globalne i lokalne*, cz. I, red. A. Marjański, Wydawnictwo Społecznej Akademii Nauk, Łódź 2013, s. 204–205.

Kapitał społeczny był już wielokrotnie podejmowany w literaturze przedmiotu. Jest on najczęściej definiowany jako sieć relacji między jednostkami, która umożliwia współpracę i osiąganie wspólnych celów, co przynosi korzyści zarówno jednostce, jak i wspólnocie.

Relacje, które powstają w firmach rodzinnych, są nieco odmienne od tych, które powstają w innych rodzajach instytucji. Relacje te nawiązywane są wewnątrz firmy rodzinnej – między członkami rodziny, właścicielami a pracownikami (nazywane wówczas wewnętrznym kapitałem społecznym), oraz na zewnątrz – między firmą rodzinną a podmiotami z otoczenia bliższego oraz dalszego (nazywane wówczas zewnętrznym kapitałem społecznym) (rys. 1). Dlatego też kapitał społeczny definiowany jest w firmach rodzinnych nieco wężej aniżeli w pozostałych firmach i

bardzo często nazywany jako kapitałem rodzinnym lub też rodzinnym kapitałem społecznym. Jak pisze J. Sztudynger, przez „kapitał rodzinny rozumie się: więzi między członkami rodziny, które służą ich współdziałaniu i równocześnie nie są w sprzeczności z interesem społecznym. Więzy te wyrażają się w postawach szacunku, zaufania, miłości, zainteresowania, opieki, pomocy i troski o członków rodziny” [Sztudynger 2009]. Kapitał społeczny, jak każdy rodzaj kapitału, jest dla podmiotu gospodarującego pewnym zasobem. W przypadku przedsiębiorstwa rodzinnego kapitał społeczny rozumie się jako „majątek powstały z sieci powiązań i relacji społecznych, który może zostać użyty dla ułatwienia działań firmy” [Adler, Kwon 2002].

Rys. 1. Relacje nawiązywane wewnątrz i na zewnątrz firmy rodzinnej

Źródło: opracowanie własne na podstawie: A. Lewandowska, A. Hadryś-Nowak, *Wpływ czynników rodzinności na postrzeganie przedsiębiorstwa rodzinnego przez interesariuszy zewnętrznych w świetle badań własnych*, *Przedsiębiorczość i Zarządzanie*, t. XIV, z. 6, cz. I, SAN, Łódź 2013, s. 173 i n.

Specyficzny charakter rodzinnego kapitału społecznego pozwala na wyodrębnienie kilku cech wyróżniających go na tle kapitału społecznego w innych firmach. Kapitał rodzinny jest:

- zbywalny – uwarunkowany historycznie, przechodzący z pokolenia na pokolenie,
- trwały z uwagi na długookresowe związki rodzinne, jak i ze względu na przebywanie ze sobą członków rodzin nie tylko w czasie pracy, ale też w czasie wolnym od pracy,

- przewidywalny (członkowie rodziny znają siebie nawzajem i mogą przewidywać pewne zachowania względem siebie),
- dotyczy tylko członków rodziny, nie można go nabyć poprzez przyłączenie się do firmy rodzinnej [Hoffman, Hoelscher, Sorenson 2006].

Rodzinny kapitał społeczny, podobnie jak kapitał społeczny tworzony w firmach nierodzinnych, ma dwa główne komponenty: kanały informacyjne oraz wspólny system wartości i norm. Wewnętrzne kanały informacyjne to relacje między członkami rodziny rozwijające się w czasie pracy i w czasie wolnym. Zewnętrzne kanały informacyjne to sieci społeczne wiążące rodzinę z otoczeniem. Z kolei wspólny system wartości i norm członków rodziny ułatwia komunikację i dzielenie się wiedzą, przyczynia się do zwiększenia efektywności działań oraz zmniejsza zewnętrzną niepewność [Popczyk 2014]. Podstawą systemu wartości i norm wyznawanych przez członków rodziny jest zaufanie, które jest również podstawową determinantą tworzącą kapitał społeczny. Zaufanie definiowane jest w literaturze przedmiotu jako: „stan psychiczny, na który składa się gotowość i wola zaakceptowania ryzyka i niepewności, oparty na oczekiwaniach pozytywnych intencji zachowań innych. Zaufanie nie jest zachowaniem, ale warunkiem psychologicznym, który doprowadza do określonego zachowania. Gotowość i wola zaakceptowania niepewności wynika z przewidywalności zachowań obdarzonego zaufaniem” [Popczyk 2014; za: Rousseau i in. 1998]. Istnieją również firmy przejawiające amoralny familizm, czyli tylko wewnętrzny kapitał społeczny, czyli silne więzi wewnątrz struktury rodzinnej określane jako pełne zaufanie przy jednoczesnym braku kapitału społecznego wobec zewnętrznych firm funkcjonujących nawet w najbliższym otoczeniu [Adler, Kwon 2002].

3. Zakończenie

Ze względu na synkretyczne ujęcie problemu podyktowane ograniczeniem edytorским powyższe opracowanie miało na celu wskazanie pewnych aspektów dotyczących roli, jaką odgrywa kapitał społeczny w funkcjonowaniu współczesnych przedsiębiorstw rodzinnych. Dynamiczne i nieprzewidywalne zmiany zachodzące we współczesnych gospodarkach zmuszają jednostki gospodarujące, w tym również przedsiębiorstwa rodzinne, do dostosowywania się do coraz to nowych warunków rynkowych, które ograniczone są przez wiele czynników i zagrożeń (polityczno-ustrojowych, ekonomicznych, społecznych, demograficznych [Kleer 2012]). Wydaje się, że w dobie kryzysów i zagrożeń globalnych, w jakich funkcjonują gospodarujące podmioty, również przedsiębiorstwa rodzinne, kapitał społeczny staje się zasobem, który jest głównym źródłem efektywności gospodarowania i przezwyciężania wspomnianych barier globalnych.

Literatura

- Adler P., Kwon S., 2002, *Social capital: Prospects for a new concept*, Academy of Management Review, vol. 27 (1).
- Ashley-Cotleur K., 1999, *Family Business and Relationship Marketing: The Impact of Relationship Marketing in Second Generation Family Business*, State University, Frostburg.
- Cadbury A., 2000, *Family Firm and their Governance: Creating Tomorrow's Company from Today's*, Egon Zehnder International.
- Donnelley R.G., 2002, *The family business*, [in:] *Family Business Sourcebook*, eds. C.E. Aronoff, J.H. Astrachan, J. Ward, Family Enterprise Publishers, Georgia.
- Dworak J., 2011, *Samorządowe wspomaganie rozwoju lokalnych przedsiębiorstw poprzez kreowanie kapitału społecznego*, Prace Naukowe Wyższej Szkoły Bankowej w Gdańsku, *Działanie współczesnych przedsiębiorstw. Determinanty kulturowe, zasobowe i samorządowe*, red. T. Falencikowski, t. 12, wyd. I, Warszawa.
- Eddleston K.A., Kellermanns F.W., Sarathy R., 2008, *Resource configuration in family firms, strategic planning and technological opportunities to performance*, Journal of Management Studies, vol. 45, no. 1.
- Frishkoff P.A., 1995, *Understanding Family Business*, Austin Family Business Program, Oregon State University.
- Fukuyama F., 2012, *Kapitał społeczny pomaga firmom efektywniej funkcjonować*, III Kongres Innowacyjnej Gospodarki, Warszawa; biznes.onet.pl.
- Hitt M.A., Sirmon D.G., 2003, *Managing resources: linking unique resources*, Management and Wealth Creation in Family Firms, Entrepreneurship Theory and Practice, vol. 27, no. 4.
- Hoffman J., Hoelscher M., Sorenson R., 2006, *Achieving sustained competitive advantage: A family capital theory*, Family Business Review, vol. 19 (2).
- Kleer J., 2012, *Zagrożenia globalne: próba identyfikacji*, Biuletyn Komitetu Prognoz „Polska 2000 Plus” przy Prezydium Polskiej Akademii Nauk nr 2/26, *Przyszłość. Świat – Europa – Polska*.
- Marjański A., 2012, *Specyfika firm rodzinnych*, [w:] *Firma w rodzinie czy rodzina w firmie. Metodologia wsparcia firm rodzinnych*, PARP, Warszawa.
- Lewandowska A., Hadryś-Nowak A., 2013, *Wpływ czynników rodzinności na postrzeganie przedsiębiorstwa rodzinnego przez interesariuszy zewnętrznych w świetle badań własnych*, *Przedsiębiorczość i Zarządzanie*, t. XIV, z. 6, cz. I, SAN, Łódź.
- Miller D., Le-Breton-Miller I., 2005, *Managing for the Long Run: Lessons in Competitive Advantage from Great Family Businesses*, Harvard Business School Press, Boston.
- PARP, 2009, *Firmy rodzinne w polskiej gospodarce – szanse i wyzwania*, PARP, Warszawa.
- Popczyk W., 2010, *Przewaga konkurencyjna przedsiębiorstw rodzinnych nad ich odpowiednikami nie-rodinnymi*, *Problemy Zarządzania*, vol. 8, nr 4 (30).
- Popczyk W., 2014, *Zaufanie jako zasób strategiczny firm rodzinnych*, <http://www.jmf.wzr.pl> (3.04.2015).
- Rousseau D., Sitkin S., Burt R., Camerer C., 1998, *Not so different after all: A cross discipline view of trust*, Academy of Management Review.
- Sułkowski Ł., 2004, *Organizacja a rodzina. Więzy familijne w życiu gospodarczym*, TNOiK, Toruń.
- Sztandyrner J., 2009, *Rodzinny kapitał społeczny a wzrost gospodarczy w Polsce*, *Ekonomista*, nr 2.